

ΤΟ ΜΠΟΥΚΟΤΑΖ

Γ.Χ. Γκρίτζαλης

Δικηγόρος - Κάτοχος Μεταπτυχιακού Διπλώματος Νομικής ΔΠΘ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Πρόλογος

A. Εννοιολογική ένταξη του μπουκοτάζ στο χώρο του ανταγωνισμού

B. Χαρακτήρας του μπουκοτάζ

I. Το αμυντικό - θεμιτό μπουκοτάζ

II. Το επιθετικό - αθέμιτο μπουκοτάζ

Γ. Μορφές του μπουκοτάζ

I. Το τριμερές μπουκοτάζ

II. Το διμερές μπουκοτάζ

Δ. Το νομικό ρυθμιστικό πλαίσιο

I. Ο νόμος 146/1914

α. Σκοπός και σχέση ανταγωνισμού

β. Η ρυθμιστική έκταση της γενικής ρήτρας των χρηστών ηθών

II. Ο ν. 703/1977 και η παράλληλη εφαρμογή του

Αντί επιλόγου

Βιβλιογραφία

Πρόλογος

Το μπουκοτάζ αποτελεί την πλέον επιθετική, εκδηλουμένη δια της παρεμπόδισης της οικονομικής λειτουργίας μιας επιχείρησης και με σκοπό τον αποκλεισμό αυτής από τις συναλλαγές, μορφή ανταγωνισμού. Αντικείμενο του παρόντος είναι η θεωρητική προσέγγιση της έννοιας του μπουκοτάζ, σε σχέση με τη θέση που καταλαμβάνει στο χώρο του δικαίου του ανταγωνισμού και με το θεμιτό ή μη χαρακτήρα που είναι δυνατόν να προσλάβει, ο προσδιορισμός του περιεχομένου του, υπό τις δύο πιθανές μορφές αυτού (τριμερές και διμερές μπουκοτάζ), καθώς και η εξέταση των σχέσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων σε αυτό μερών και η νομοθετική ρύθμιση της βιοτικής κατάστασης που δημιουργείται με την εκδήλωσή του.

A. Εννοιολογική ένταξη του μπουκοτάζ στο χώρο του ανταγωνισμού

Το πεδίο στο οποίο εντάσσεται το μπουκοτάζ σε σχέση με το δίκαιο του ανταγωνισμού είναι εκείνο των παρεμποδιστικών του ανταγωνισμού πράξεων και εν γένει συμπεριφορών. Και τέτοια συμπεριφορά είναι εκείνη, η οποία τείνει στην προώθηση εκ μέρους της επιχείρησης των προϊόντων και των υπηρεσιών που παρέχει, με σκοπό τον περιορισμό και αποκλεισμό άλλων επιχειρήσεων προς όφελος ίδιον ή τρίτου, με μέσα όχι ερειδόμενα στην βελτιωμένη παραγωγικότητα, οργάνω-

ση και αποδοτικότητα της, αλλά παρακώλυσης της επαγγελματικής δραστηριότητας των ανταγωνιστικών επιχειρήσεων¹. Πρόκειται για παρεμποδιστικό ανταγωνισμό και, δεδομένου ότι θεμιτός είναι μόνο ο ελεύθερος ανταγωνισμός, πρόκειται επίσης για αθέμιτο ανταγωνισμό. Μορφές αυτού είναι μεταξύ άλλων (υποτίμηση, συγκριτική διαφήμιση) και το τριμερές και διμερές (διακριτική μεταχείριση) μπουκοτάζ.

B. Χαρακτήρας του μπουκοτάζ

Το μπουκοτάζ δεν αποτελεί πάντοτε αθέμιτη και παράνομη συμπεριφορά. Κριτήριο για τον προσδιορισμό του χαρακτήρα του αποτελεί ο λόγος για τον οποίο αυτό εκδηλώνεται. Σε ένα είδος, λοιπόν, αντιστοιχίας προς την κατάσταση άμυνας του Ποινικού ή του Αστικού Δικαίου, το μπουκοτάζ μπορεί να αποτελέσει, υπό προϋποθέσεις, συμπεριφορά θεμιτή.

I. Το αμυντικό - θεμιτό μπουκοτάζ

Το αμυντικό μπουκοτάζ συνιστά εξαίρεση από τον κανόνα ότι εκ του σκοπού του και μόνο το μπουκοτάζ ευρίσκεται σε αντίθεση προς τον αποδοτικό και τον ελεύθερο ανταγωνισμό, την πεμπτουσία της οικονομικής ελευθερίας. Για το λόγο αυτό, εκείνος που επικαλείται τις ειδικές συνθήκες που το στοιχειοθετούν πρέπει και να τις αποδεικνύει. Με σκοπό, λοιπόν, την προστασία και διαφύλαξη δικαιολογημένων συμφερόντων από παρούσα παράνομη επίθεση, κρίνεται σκόπιμο να συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:

1. Παράνομη δράση της επιχείρησης - στόχου.
2. Η παράνομη δράση της επιχείρησης - στόχου να εξακολουθεί να υφίσταται κατά το χρόνο επιβολής του μπουκοτάζ, δηλαδή η παράνομη επίθεση να είναι παρούσα.
3. Η παράνομη αυτή δράση να στρέφεται κατά δικαιολογημένων συμφερόντων του προκαλούντος, στην περίπτωση του τριμερούς, και του ενεργούντος, στην περίπτωση του διμερούς, το μπουκοτάζ.
4. Το μπουκοτάζ να αποτελεί το μόνο κατάλληλο και το έσχατο μέσο άμυνας, να στερείται, δηλαδή, ο προκαλών ή ενεργών το μπουκοτάζ άλλων τρόπων, ιδίως μέσων είτε δικαστικής είτε διοικητικής προστασίας μεταξύ των οποίων θα μπορούσε να επιλέξει.
5. Η μορφή, η έκταση και τα μέσα επιβολής του μπουκοτάζ να τελούν σε σχέση αναγκαιότητας προς τη μορφή και ένταση της παράνομης επίθεσης.

Σε περίπτωση που οι προϋποθέσεις αυτές δεν συντρέχουν σωρευτικά, η συμπε-

1. Βλ. *Τριανταφυλλάκη*, Παρεμποδιστικός ανταγωνισμός, σε Ρόκα, Αθέμιτος ανταγωνισμός, ερμηνεία κατ' άρθρο του ν. 146/1914, σελ. 203.

ριφορά εξακολουθεί να εμπίπτει στην περίπτωση του αθέμιτου ανταγωνισμού.

Μάλιστα, δεν υφίσταται αμυντικό - θεμιτό μπουκοτάζ, αλλά αθέμιτο, όταν σημειώνεται υπέρβαση των ορίων νόμιμης άμυνας και η συμπεριφορά εντάσσεται στο χώρο της σκοπούμενης εκτόπισης του θιγομένου από την αγορά².

II. Το επιθετικό - αθέμιτο μπουκοτάζ

Πρόκειται για τον κανόνα. Το μπουκοτάζ ενέχει εξ ορισμού το επιθετικό στοιχείο, τη χρήση μέσων εκτός των ορίων του αποδοτικού ανταγωνισμού με σκοπό τη βλάβη και τον εκτοπισμό της επιχείρησης - στόχου από την αγορά και τη ενίσχυση της θέσης του υποκινούντος ή ενεργούντος αυτό. Ακόμα και το αμυντικό μπουκοτάζ είναι στη βάση του επιθετικό. Υπάρχουν, όμως, ειδικές συνθήκες, των οποίων η τυχόν σωρευτική συνδρομή αίρει κατά κάποιον τρόπο τον αθέμιτο αυτού χαρακτήρα. Το επιθετικό μπουκοτάζ είναι πάντοτε αθέμιτο και *per se* απαγορευμένο³.

Γ. Μορφές του μπουκοτάζ

Υπό τον όρο μπουκοτάζ θεωρείται κατά κανόνα εκείνο στην τριμερή μορφή του⁴. Είναι, όμως, δυνατόν τα μέρη που συμμετέχουν σε αυτό να είναι μόνο δύο. Κρίνεται, λοιπόν, σκόπιμη η χωριστή αναφορά στις δύο αυτές μορφές του μπουκοτάζ, με κριτήριο τις συμμετέχουσες σε αυτό πλευρές.

I. Το τριμερές μπουκοτάζ

Αποτελεί την κλασική μορφή του μπουκοτάζ. Υπό τον όρο αυτό νοείται «το οργανωμένο από φυσικά ή νομικά πρόσωπα σύνολο ενεργειών υποκίνησης τρίτων να μη συνάψουν ή να διακόψουν οικονομικές και νομικές σχέσεις με μια επιχείρηση προκειμένου κατ' αυτό τον τρόπο να επιτευχθεί ο αποκλεισμός της από τις συναλλαγές (πωλήσεις, αγορές, υλικά, μεταφορές, πιστώσεις κλπ.) και τελικά ο εκτοπισμός της από την αγορά»⁵.

Πρόκειται για μια σχέση, στην οποία μετέχουν τρία πρόσωπα (συλλογικό στοιχείο)⁶: ο παρακινών το μπουκοτάζ, ο διενεργών το μπουκοτάζ και ο υποκειμένος σε

2. Βλ. ενδ. ΜΠρΑθ 15808/1986, ΕΕμπΔ 1987, 142 επ., με παρατηρήσεις Δ. Τζουγανάτου.

3. Βλ. Μαρίνο, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 129, *Τριανταφυλλάκη*, π. σελ. 220 και παραπομπές.

4. Βλ. όμως Ν. Ρόκα, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 93-95, που εντάσσει στην έννοια του μπουκοτάζ τόσο το τριμερές όσο και το διμερές μπουκοτάζ.

5. Βλ. *Τριανταφυλλάκη*, π. σελ. 215, ΜΠρΑθ 5706/1998 ΔΕΕ 1998 846 (847).

6. Κατά την απόφαση ΜΠρΑθ 5706/1998, ΔΕΕ 1998, 846, χωρίς το τρισυπόστατο αυτό στοιχείο δεν στοιχειοθετείται μπουκοτάζ. Διμερές μπουκοτάζ συνιστούν άλλες μορφές παρεμποδιστικής του ανταγωνισμού συμπεριφοράς, όπως διακριτική μεταχείριση, άρνηση αγορών, αποκλεισμό προμηθειών κλπ., που υπό προϋποθέσεις μπορεί να εμπίπτει στην απαγόρευση είτε του ν. 146/1914 είτε του ν. 703/1977 είτε των άρθρων 919, 281 σε συνδυασμό προς 914 ΑΚ (με παραπομπές). Βλ. και ΕφΑθ 6042/2002,

αυτό, η επιχείρηση - στόχος. Εκείνος ο οποίος τελικά είναι ο αποδέκτης των ωφελημάτων από τη διενέργεια του μπουκοτάζ είναι ο πρώτος, γι' αυτό και κατά κανόνα ανήκει στο ίδιο οικονομικό - επιχειρηματικό επίπεδο με την επιχείρηση - στόχο. Αντίθετα, ο διενεργών το μπουκοτάζ λειτουργεί ως μέσο της συνολικής συμπεριφοράς και, μολονότι αυτός πλήττει την επιχείρηση - στόχο, ανήκει κατά κανόνα σε άλλη οικονομική - επιχειρηματική βαθμίδα από την τελευταία.

Όσον δε αφορά στις σχέσεις μεταξύ των τριών αυτών προσώπων, γίνονται δεκτά τα εξής:

1. Μεταξύ του υποκινούντος το μπουκοτάζ και του διενεργούντος αυτό πρέπει να υπάρχει σχέση λειτουργικής αυτονομίας, υπό την έννοια την νομικής και οικονομικής ανεξαρτησίας. Η λειτουργική αυτή αυτονομία είναι συστατικό στοιχείο του μπουκοτάζ και του συλλογικού στοιχείου του τελευταίου, καθώς ελλείπει αυτού αλλοιώνεται έως αποσβέννυται το τριμερές της σχέσης των προσώπων που συμμετέχουν σε αυτό. Ένεκα του λόγου αυτού, δεν υφίσταται μπουκοτάζ στις περιπτώσεις μητρικής - θυγατρικής εταιρίας, ομίλου επιχειρήσεων, παραρτημάτων ή υποκαταστημάτων της ίδιας επιχείρησης ή όταν υφίσταται τόσο στενός οικονομικός σύνδεσμος, ώστε να αλλοιώνεται η λειτουργική αυτονομία του υποκινουμένου (π.χ. εμπορικός αντιπρόσωπος ενταγμένος στο σύστημα διανομής)⁷.

Επιπλέον, ο υποκινών πρέπει να έχει τη δύναμη διαμόρφωσης της βούλησης του διενεργούντος το μπουκοτάζ⁸ σε σημείο τέτοιο, ώστε η συμπεριφορά του να προκαλεί ψυχικό επηρεασμό στον τελευταίο για τη διάπραξη του και φυσικά η συμπεριφορά του υποκινούντος και η διενέργεια του μπουκοτάζ από τον υποκινούμενο να τελούν σε σχέση αιτιώδους συνάφειας κατά την αρχή του ισοδυνάμου των όρων (*conditio sine qua non*). Απλή σύσταση ή συμβουλή δεν αποτελεί την απαιτούμενη για τη στοιχειοθέτηση του μπουκοτάζ πρόκληση - διαμόρφωση απόφασης για διάπραξη του. Ασφαλές, βέβαια, κριτήριο για τη διαπίστωση της συνδρομής ενός υποκειμενικού στοιχείου, όπως αυτό, δεν υπάρχει. Είναι, όμως, δυνατόν να συναχθεί από εξωτερικά στοιχεία, ιδίως τη δεσπόζουσα θέση στην αγορά του υποκινούντος ή την οικονομική εξάρτηση από αυτόν του υποκινουμένου.

2. Μεταξύ του υποκινούντος το μπουκοτάζ και της επιχείρησης - στόχου λογικό, όχι όμως και απαραίτητο⁹, είναι να υπάρχει μια σχέση ανταγωνισμού, η οποία

ΧρΙΔ 2003, 371, κατά την οποία «η πράξη ανταγωνισμού δεν είναι απαραίτητο να τελείται από πρόσωπο που μετέχει στον ανταγωνισμό, αλλά μπορεί να τελείται και από τρίτο, μη ανταγωνιστή, ο οποίος ενεργεί προς το συμφέρον συναγωνιζόμενου», με παραπομπές στη θεωρία.

7. Βλ. *Μαρίνο*, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 128, *Τριανταφυλλάκη*, π. σελ. 216.

8. Βλ. *Τριανταφυλλάκη*, π. σελ. 217, *Κοτσίρη*, Δίκαιο ανταγωνισμού, 3η έκδ., σελ. 141. Βλ. ακόμη *Ν. Ρόκα*, Υποχρέωση προμήθειας των εμπορών φαρμάκων, ΕΕμπΔ 2003, σελ. 489, ο οποίος θέτει ως προϋπόθεση της μέσω τρίτου τέλεσης πράξης ανταγωνισμού την ύπαρξη μεταξύ του τρίτου και του ωφελούμενου από την πράξη αυτή ειδικής σχέσης ή έστω κοινών συμφερόντων.

9. Αντίθ. *Ν. Ρόκας*, π. σελ. 488-489 και ΠΠρΑθ 609/2003 ΕΕμπΔ 2003, 419.

να δικαιολογεί και την προσπάθεια του πρώτου να βλάψει και τελικά να εκτοπίσει από την αγορά τον τελευταίο, υπό τη μορφή κάποιου επιδιωκόμενου υλικού - οικονομικού συμφέροντος, που να συνάδει με τη λειτουργία της αγοράς και της οικονομίας.

3. Μεταξύ του διενεργούντος το μπουκοτάζ και της επιχείρησης - στόχου υφίσταται σχέση όχι ανταγωνισμού, αλλά εξάρτησης ως προς την προώθηση της οικονομικής λειτουργίας της επιχείρησης - στόχου. Η σχέση αυτή εξάρτησης, η οποία υφίσταται ήδη πριν από τη διενέργεια του μπουκοτάζ, προσδιορίζει τη μορφή πραγμάτωσης του μπουκοτάζ και τα μέσα που κάθε φορά επιλέγονται. Αντίστοιχα δε, η επιλεγείσα μορφή επιβολής του μπουκοτάζ και τα επιλεγέντα προς ενεργοποίηση αυτού μέσα διαμορφώνουν κατά περιεχόμενο και ένταση τη δημιουργούμενη με τη διενέργεια του μπουκοτάζ σχέση μεταξύ του διενεργούντος αυτό και της επιχείρησης - στόχου.

Τέλος, το μπουκοτάζ είναι δυνατόν να πραγματοποιηθεί είτε με την πλήρη αποχή από τη σύναψη ή διατήρηση συναλλακτικών σχέσεων με την επιχείρηση - στόχο είτε με τον περιορισμό των αγοραπωλησιών σε ένα ορισμένο ύψος και για ορισμένο ή αόριστο χρόνο¹⁰, λαμβάνει, όμως, κυρίως τη μορφή αποχής από την πώληση ή αγορά εμπορευμάτων¹¹.

II. Το διμερές μπουκοτάζ

Το διμερές μπουκοτάζ παρουσιάζει την ίδια φιλοσοφία, ως συμπεριφορά, με εκείνη του τριμερούς μπουκοτάζ. Όμως, εδώ δεν υπάρχει το ενδιάμεσο και διενεργούν το μπουκοτάζ τρίτο πρόσωπο και το συλλογικό στοιχείο, ως συστατικό στοιχείο της έννοιας του μπουκοτάζ, δεν υφίσταται. Το διμερές μπουκοτάζ, λοιπόν, εντάσσεται στο πεδίο της διακριτικής μεταχείρισης, όπως αυτή εμφανίζεται στις κάθετες σχέσεις, διαφοροποιούμενο από το τριμερές μπουκοτάζ¹², λαμβάνοντας τη μορφή άρνησης ή διακοπής πώλησης ή προμήθειας, μερικής ή ολικής. Αποτελεί, όμως, και αυτό έκφραση παρεμποδιστικού ανταγωνισμού και σε αυτό συμπίπτει με το μπουκοτάζ στην τριμερή του μορφή.

Φυσικά, η διακριτική μεταχείριση δεν αποτελεί per se αθέμιτη και απαγορευμένη συμπεριφορά, όπως το τριμερές μπουκοτάζ¹³. Αυτό, όμως, συμβαίνει όταν κινεί-

10. Βλ. *Τριανταφυλλάκη*, π. σελ. 216.

11. Βλ. ενδεικτικά ΜΠρΚερκ 645/2000 ΕΕμπΔ 2001, 337.

12. Βλ. *Τριανταφυλλάκη*, π. σελ. 215. *Κοτσίρη*, π. σελ. 141, αλλά και *Ν. Ρόκα*, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 93 που τα αντιμετωπίζει ενιαία.

13. Η διακριτική μεταχείριση αποτελεί έκφραση της ελευθερίας των συμβάσεων, στο πλαίσιο διαμόρφωσης των ειδικότερων κατά περίπτωση συνθηκών στις συναλλαγές. Ως εκ τούτου, αποτελεί κατ' αρχήν συμπεριφορά θεμιτή, δεδομένου μάλιστα ότι δεν υφίσταται γενική απαγόρευση της εφαρμογής άνισων όρων προκειμένου για ισοδύναμες παροχές (βλ. ΜΠρΚερκ 645/2000, ΕΕμπΔ 2001, 337). Η εφαρμογή μιας τρόπου τινά αρχής της ισότητας δεν αρμόζει στην περίπτωση των συναλλαγών και δεν συνάδει με την έννοια του ελεύθερου και αποδοτικού ανταγωνισμού (βλ. και *Μαρίνο*, Αθέμιτος αντα-

ται στο χώρο του αποδοτικού και ελεύθερου ανταγωνισμού και δεν καταλήγει επ' ουδενί στην παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευσή του¹⁴, κάτι που κρίνεται και εξακριβώνεται βάσει των μέσων που χρησιμοποιούνται¹⁵, της έντασης αυτών και του σκοπού της, όπως αυτός εξωτερικεύεται και διαπιστώνεται εκ του αποτελέσματος, συντελουμένου ή πιθανολογούμενου¹⁶. Κυρίως δε, αν τα κριτήρια βάσει των οποίων η διακριτική μεταχείριση επιβάλλεται δεν είναι αντικειμενικά και κατά τις συνθήκες δικαιολογημένα¹⁷.

Το διμερές μπουκοτάζ αποτελεί μια τέτοια περίπτωση μη δικαιολογημένης και κατά μη αντικειμενικά κριτήρια εφαρμοζόμενης διακριτικής και διαφοροποιημένης μεταχείρισης σε βάρος της επιχείρησης - στόχου, χωρίς όμως ο επιβάλλων το διμερές μπουκοτάζ να υποκινείται από κάποιον ανταγωνιστή της επιχείρησης - στόχου, προς όφελος του οποίου, έστω έμμεσα, να ενεργεί.

γωνισμός, σελ. 133 επ.). Βλ. ακόμη ΕΑ(Ολ) 239/III/2003, ΧρΙΔ 2003, 834, που δέχεται ότι «κάθε επιχείρηση έχει κατ' αρχήν ελεύθερη επιλογή διαμόρφωσης της επιχειρηματικής της στρατηγικής κατά τον τρόπο που θεωρεί προσφορότερο, εκτός αν διαπιστώνεται ότι η καθετοποίηση οδηγεί στη στεγανοποίηση της αγοράς, οπότε είναι προφανές ότι τίθενται εμπόδια στον ελεύθερο ανταγωνισμό και στην ομαλή λειτουργία της αγοράς» (σελ. 837), αλλά και *N. Ρόκα*, Φαρμακευτική αγορά και κανόνες ανταγωνισμού, ΕΕμπΔ 2003, σελ. 222. Στο πλαίσιο της αρχής της ελευθερίας των συμβάσεων, κάθε επιχείρηση δύναται, κατ' αρχήν, όπως ελεύθερα και αυτόνομα συνάπτει, αλλά αντίστοιχα και αρνείται να συνάπτει, συναλλακτικές σχέσεις. Μια πράξη προσλαμβάνει παράνομο και αθέμιτο χαρακτήρα βάσει κριτηρίων που αναφέρονται είτε στην ποιότητα της ανταγωνιστικής συμπεριφοράς είτε στην προστασία της δομής της αγοράς (βλ. *N. Ρόκα*, Υποχρέωση προμήθειας, ΕΕμπΔ 2003, σελ. 490-491).

14. Βλ. *Κοτσίρη*, π. σελ. 142.

15. Η χρησιμοποίηση αθέμιτων μέσων χαρακτηρίζει κατά πρώτον την υπό κρίση συμπεριφορά. Βλ. *N. Ρόκα*, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 26-27, ΜΠρΑθ 588/2003 ΔΕΕ 2003 168 (169).

16. Για την υπαγωγή μιας συμπεριφοράς στην εμβέλεια ρύθμισης του ν. 146/1914 και το χαρακτηρισμό της ως αθέμιτης και αντίθετης προς τα χρηστά ήθη του άρθρου 1, αυτή αξιολογείται συνολικά, λαμβανομένων υπόψη και συνεκτιμωμένων όλων των περιστατικών που τη συνθέτουν (βλ. και ΜΠρΑθ 588/2003, ό.π., 169). Βασικό μέτρο και κριτήριο αξιολόγησης της πράξης αποτελεί ο σκοπός, τον οποίο καλείται αυτή να εκπληρώσει (βλ. *N. Ρόκα*, Φαρμακευτική αγορά, ΕΕμπΔ 2003, σελ. 221-222, με παραπομπές).

17. Βλ. *Μαρίνο*, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 135, όπου και παραδείγματα αντικειμενικών κριτηρίων διακριτικής μεταχείρισης και σχετικές νομολογιακές παραπομπές. Ακόμη, *ιδίου*, Δικαιολογημένη άρνηση σύναψης συναλλακτικών σχέσεων, που προβάλλεται από δεσπόζουσα επιχείρηση, ΧρΙΔ 2002, σελ. 960 και ΕΑ(Ολ) 238/III/2003, ΔΕΕ 2004, 537, που θεώρησε την υπό κρίση της άρνηση πώλησης δικαιολογημένη και άρα μη εμπόδιση στην απαγόρευση του ν. 703/1977. Η κρίση, πάντως, περί του δικαιολογημένου ή μη μιας πράξης ανταγωνισμού ανάγεται σε σύγκριση συμφερόντων μεταξύ του προσβαλλομένου, ήτοι του συμφέροντος του ανταγωνισμού, και εκείνων των συμφερόντων που εξυπηρετούνται από την υπό κρίση συμπεριφορά. Αν, λοιπόν, θεωρηθεί ότι το υποστηριζόμενο δια της ανταγωνιστικής συμπεριφοράς συμφέρον είναι υπέρτερο και κριθεί ως τέτοιο, η συμπεριφορά αυτή είναι δικαιολογημένη και θεμιτή (βλ. και *N. Ρόκα*, Υποχρέωση προμήθειας, ΕΕμπΔ 2003, σελ. 490 επ., *ιδίου*, Φαρμακευτική αγορά, ΕΕμπΔ 2003, σελ. 219 με παραπομπές και 223, ΜΠρΑθ 588/2003 ό.π.).

Δ. Το νομικό ρυθμιστικό πλαίσιο

Το μπουκοτάζ, είτε στην τριμερή είτε στη διμερή μορφή του, εφόσον δεν συμβαδίζει με τα στοιχεία που συνθέτουν την έννοια του αποδοτικού και ελεύθερου ανταγωνισμού, αποτελεί συμπεριφορά ηθικά, κοινωνικά και οικονομικά αποδοκιμαστέα, οπότε και παράνομη στο πλαίσιο τόσο των νόμων 146/1914 και 703/1977¹⁸ όσο και διατάξεων του Αστικού Κώδικα, όπως των άρθρων 914, 919, 281 και 288.

Ι. Ο νόμος 146/1914

Ο νόμος αυτός έχει ως σκοπό την προστασία¹⁹ του ανταγωνισμού από εκδηλώσεις και φαινόμενα απεριόριστης και με κάθε μέσο άσκησης του, ως μέσου ρύθμισης της καλής λειτουργίας της αγοράς²⁰, από πρακτικές που προσβάλλουν την ανταγωνιστική εντιμότητα²¹. Η παρ. 1 του άρθρου 1 του ν. 146/1914 φέρει τη διατύπωση: «Απαγορεύεται κατά τας εμπορικές, βιομηχανικές ή γεωργικές συναλλαγές πάσα προς τον σκοπό ανταγωνισμού γινομένη πράξις, αντικειμένη εις τα χρηστά ήθη», θέτοντας τα όρια και τις προϋποθέσεις εφαρμογής του νόμου και υπαγωγής των κρινόμενων περιπτώσεων στη ρυθμιστική του εμβέλεια. Αυτές είναι²²:

1. Ύπαρξη πράξης, η οποία να γίνεται «κατά τας εμπορικές, βιομηχανικές και γεωργικές συναλλαγές».

2. Τέλεσή της «προς σκοπόν ανταγωνισμού» και

3. Αντίθεσή της «εις τα χρηστά ήθη».

Και ενώ η αναφορά σε εμπορικές, βιομηχανικές και γεωργικές συναλλαγές υποδηλώνει ότι ο ν. 146/1914 καλύπτει ρυθμιστικά το εμπόριο όχι μόνο υπό τη νομική αυτού έννοια, αλλά στο περιεχόμενο που του προσδίδει η οικονομική λειτουργία των συναλλαγών²³, ενδιαφέρον σε σχέση με το μπουκοτάζ παρουσιάζουν οι άλλες δύο προϋποθέσεις εφαρμογής του νόμου αυτού:

Ι. Σκοπός και σχέση ανταγωνισμού

18. Περί του ενιαίου του δικαίου του ανταγωνισμού βλ. *Κοτσίρη*, π. σελ. 8-10, *Περάκη*, Εισαγωγή, σε Ρόκα, Αθέμιτος ανταγωνισμός, ερμηνεία κατ' άρθρο του ν. 146/1914, σελ. 16-18.

19. Σχετικά με το αντικείμενο προστασίας του ν. 146/1914 και τις διάφορες επ' αυτού απόψεις, βλ. αναλυτικά *Κοτσίρη*, π. σελ. 63-65, *Περάκη*, π. 11-15. Ακόμη, βλ. *Μαρίνο*, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 14-17.

20. Βλ. *Αλεξανδρίδου*, Αθέμιτος ανταγωνισμός και προστασία του καταναλωτή, 4η έκδ., σελ. 28-29.

21. Βλ. *Περάκη*, π. σελ. 5.

22. Βλ. εκτενώς *Αλεξανδρίδου*, π. σελ. 120 επ., *Μαρίνο*, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 70 επ., ο οποίος προσδιορίζει και το υποκείμενο της αθέμιτης πράξης (σελ. 70-73). Βλ., επίσης ως προς αυτό, *Κοτσίρη*, π. σελ. 62-63. Από τη νομολογία, βλ. ενδ. ΠΠρΑθ 609/2003, ΕΕμπΔ 2003, 419.

23. Βλ. *Αλεξανδρίδου*, π. σελ. 121.

Σκοπός ανταγωνισμού υπάρχει, όταν με την εκδηλούμενη συμπεριφορά, η οποία είναι ικανή προς αυτό, επιδιώκεται ο εκτοπισμός από την αγορά της επιχείρησης - στόχου και η σε βάρος αυτής προώθηση στις αγορές και πωλήσεις ενός άλλου προσώπου, είτε του ιδίου του διενεργούντος την ανταγωνιστική πράξη είτε τρίτου²⁴. Δεν απαιτείται δε αυτός να είναι και ο αποκλειστικός σκοπός της πράξης ούτε ακόμα η ύπαρξη πρόθεσης βλάβης²⁵, ως υποκειμενικό στοιχείο (ασχέτως αν μοιραία τέτοια τελικά επέρχεται)²⁶.

Σχέση ανταγωνισμού υφίσταται, όταν υπάρχει μια κατάσταση έντασης²⁷, εντός της οποίας δύο ή περισσότερες επιχειρήσεις - ανταγωνιστές, που απευθύνονται στον ίδιο κύκλο πελατών - καταναλωτών, επιδιώκουν η καθεμιά για ίδιο λογαριασμό να καταστήσουν τα παρεχόμενα και έστω ευρισκόμενα σε σχέση λειτουργικής εναλλαξιμότητας υπ' αυτών προϊόντα ή υπηρεσίες προτιμητά από τον καταναλωτή, σε βάρος των αντιστοίχων των ανταγωνιστών²⁸. Εξ αυτού συνάγεται ότι η σχέση ανταγωνισμού αναφέρεται σε οριζόντιες και όχι σε κάθετες σχέσεις και ότι κατά κανόνα, τέτοια δεν υφίσταται όταν τα ανταγωνιζόμενα μέρη ανήκουν σε διαφορετική βαθμίδα, όπως συμβαίνει στην περίπτωση του διμερούς μπουκοτάζ.

Λαμβανομένων των ανωτέρω υπόψη, λοιπόν, κρίνεται ότι σκοπός και σχέση ανταγωνισμού δεν συμπίπτουν. Κατά την κρατούσα άποψη²⁹, όμως, η πλήρωση της προϋπόθεσης της τέλεσης πράξης προς το σκοπό ανταγωνισμού του άρθρου 1 ν.146 απαιτεί τη σωρευτική ύπαρξη τριών πρόσθετων στοιχείων:

α) της αντικειμενικής προσφορότητας της συμπεριφοράς προς εξυπηρέτηση του ανταγωνιστικού σκοπού,

24. Βλ. ενδ. *Κοσίρη*, π. σελ. 86 και παραπομπές, *Μαρίνο*, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 73-75.

25. Βλ. *Κοσίρη*, π. σελ. 87, όπου και περί τεκμηρίου συνδρομής της στις συναλλαγές του άρθρου 1 του ν. 146/1914 (σελ. 87-88) και παραπομπές, *Μαρίνο*, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 80 και παραπομπές, ΠΠρΑθ 609/2003, ΕΕμπΔ 2003, 419.

26. Ο σκοπός ανταγωνισμού αποτελεί στοιχείο δηλωτικό του ειδικού χαρακτήρα των αδικοπραξιών που εισάγει ο ν. 146/1914 (βλ. ΜΠρΚερκ 645/2000, ΕΕμπΔ 2001, 337), σε σχέση με τις γενικές αδικοπρακτικές διατάξεις των άρθρων 914 και 919 του ΑΚ, με σημείο αναφοράς και στοιχείο διάκρισης την, έστω δυνητική, προσβολή συμφερόντων άλλων επιχειρήσεων στην ανταγωνιστική διαδικασία (βλ. ΜΠρΧαν 396/1997 ΕΕμπΔ 1997, 799. *Μαρίνο*, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 73, αλλά και *ιδίου*, σελ. 14-17 και παραπομπές).

27. Βλ. *Αλεξανδρίδου*, π. σελ. 122.

28. Βλ. *Τριανταφυλλάκη*, π. σελ. 217 και *Κοσίρη*, π. σελ. 86-87, με αναφορά σε συγγενείς κύκλους πελατών (βλ. και ΕφΘεσσ 3100/1995, ΕπισκΕμπΔ 1997, 401), χωρίς να απαιτείται οι δραστηριότητες των ανταγωνιζομένων να είναι ταυτόσημες ή αυτοί να προσφέρουν τα ίδια προϊόντα ή υπηρεσίες ή να βρίσκονται στο αυτό ανταγωνιστικό επίπεδο, οριζόντιο ή κάθετο. Επιπλέον, ΠΠρΑθ 609/2003, ΕΕμπΔ 2003, 419.

29. Βλ. αντί πολλών *Ν. Ρόκα*, Υποχρέωση προμήθειας, ΕΕμπΔ 2003, σελ. 488, όπου παρατίθενται συγκεντρωτικά οι παραπομπές στη θεωρία και ΠΠρΑθ 609/2003, ό.π.

β) της σχέσης ανταγωνισμού είτε μεταξύ του πρᾶττοντος και του θιγόμενου ανταγωνιστή είτε μεταξύ του τελευταίου και του τρίτου, υπέρ του οποίου και προς εξυπηρέτηση του συμφέροντός του διενεργείται η πράξη, ήτοι μεταξύ των φορέων των συγκρουόμενων συμφερόντων και

γ) της πρόθεσης ανταγωνισμού³⁰.

Κατά τον τρόπο αυτό, η ἔστω ερμηνευτικά διευρυμένη σχέση ανταγωνισμού προβάλλεται ως λογικό προηγούμενο και προϋπόθεση της τέλεσης πράξης προς το σκοπό ανταγωνισμού³¹ κι επομένως, ως προϋπόθεση χαρακτηρισμού μιας πράξης ως αθέμιτης, κατά τη διάταξη του άρθρου 1 ν. 146/1914, και υπαγωγής της στο αντικειμενικό πεδίο αυτής³². Συνέπεια δε αυτού είναι ο αποκλεισμός από το τελευταίο του διμερούς μπουκοτάζ, το οποίο αφήνεται να ρυθμιστεί από τις σχετικές διατάξεις του ν. 703/1977, ἄμα τη συμπλήρωση των προβλεπόμενων από αυτές προϋποθέσεων. Η αναφορά, ωστόσο, στο άρθρ. 1 του ν. 146/1914 σε «σκοπό ανταγωνισμού», σκοπό δεν έχει να θέσει και ως προϋπόθεση εφαρμογής του την ύπαρξη της σχέσης ανταγωνισμού, αλλά στο γενικό πλαίσιο της οικονομικής έννοιας του εμπορίου να αποκλείσει ως κίνητρα της αθέμιτης συμπεριφοράς τα πολιτικής, θρησκευτικής, ιδεολογικής, επιστημονικής και εν γένει εξωανταγωνιστικής και εκτός αγοράς προέλευσης³³, οπότε εφαρμόζονται τα άρθρα 281 και 288 ΑΚ³⁴.

Επομένως, το άρθρο 1 ν. 146/1914 ανευρίσκει εφαρμογή υφισταμένου του σκοπού ανταγωνισμού και ανεξάρτητα από την ύπαρξη σχέσης ανταγωνισμού μεταξύ προκαλούντος τον αποκλεισμό και αποκλεισμένου, αρκεί, ἔτσι, να ενισχύεται σε βάρος του αποκλεισμένου η θέση κάποιου ἄλλου στην αγορά³⁵. Πρόκειται για ευρεία ερμηνεία της έννοιας της «πράξης ανταγωνισμού», ὡστε υπ' αυτή να εμπίπτει στη ρυθμιστική εμβέλεια του ν. 146/1914 κάθε συμπεριφορά με σκοπό τον ανταγωνισμό (κατά την επιταγή ἄλλωστε του άρθρ. 1), ἔστω και αν δεν υφίσταται αντα-

30. Βλ. ΠΠρΑθ 609/2003, ΕΕμπΔ 2003, 419.

31. Βλ. και Ν. Ρόκα, Υποχρέωση προμήθειας, σελ. 488.

32. Οπότε και η μόνη ἔννομη προστασία που παρέχεται, κατά την ἄποψη αυτή, στην περίπτωση της ἄλλειψης σχέσης ανταγωνισμού, είναι δια της εφαρμογής είτε των διατάξεων των άρθρων 1 παρ. 1 στ. δ' και 2 στ. γ' του ν. 703/1977 είτε εκείνων των άρθρων 914, 919 και 281 ΑΚ (βλ., περί αυτού, Ν. Ρόκα, Υποχρέωση προμήθειας, ΕΕμπΔ 2003, σελ. 482 επ., 488).

33. Ἐτσι, και το μπουκοτάζ, ελλείψει του στοιχείου του ανταγωνισμού και της πραγματοποίησής του από πρόσωπα που δεν μετέχουν στην ανταγωνιστική διαδικασία (π.χ. καταναλωτές), δεν ρυθμίζεται από το ν. 146/1914, όταν γίνεται για λόγους ιδεολογικούς, πολιτικούς, θρησκευτικούς ή ακόμα επιστημονικούς, αλλά θεωρείται ως επιτρεπόμενη και νόμιμη εκδήλωση του ατομικού δικαιώματος ελεύθερης έκφρασης (βλ. Μαρίνο, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 130, Τριανταφυλλάκη, π. σελ. 220). Επίσης, δεν καλύπτονται ρυθμιστικά και για τον ίδιο λόγο πράξεις περιοριζόμενες στον ιδιωτικό ή ενδοεπιχειρησιακό κύκλο (Μαρίνος, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 72).

34. Βλ. Τριανταφυλλάκη, π. σελ. 219 και αντίθετα Αλεξανδρίδου, π. σελ. 122.

35. Βλ. ενδ. Κοτσίρη, π. σελ. 88-89. Αντίθετα η ΠΠρΑθ 609/2003 ΕΕμπΔ 2003, 419.

γωνιστική σχέση ή τέτοια είναι δύσκολο να επισημανθεί, και να περιλάβει έτσι περιπτώσεις που διαφορετικά θα έμεναν αρρυθμιστες από αυτόν, όπως το διμερές μπουκοτάζ³⁶.

2. Η ρυθμιστική έκταση της γενικής ρήτρας των χρηστών ηθών

Προϋπόθεση εφαρμογής του άρθρου 1 ν. 146/1914 είναι η αντίθεση στα χρηστά ήθη. Τα χρηστά ήθη αποτελούν γενική ρήτρα δικαίου, η οποία και λειτουργεί ως εξουσιοδότηση στο δικαστή να μην αρκестεί στις μορφές που ο ίδιος ο νόμος εντάσσει στην έννοιά της και οι οποίες λειτουργούν ως βασικές κατευθυντήριες ερμηνευτικές γραμμές, αλλά εξειδικεύοντάς την να αναπτύξει περαιτέρω το δίκαιο και να τείνει να συγκεκριμενοποιήσει κάθε φορά το περιεχόμενο της γενικής αυτής ρήτρας³⁷. Κατά τον τρόπο αυτό, η έκταση της αοριστίας περιορίζεται και αγγίζει τα όρια που η ασφάλεια δικαίου επιβάλλει.

Κάθε αθέμιτη συμπεριφορά είναι αντίθετη στα χρηστά ήθη. Η χρήση μέσων που εκφεύγουν του πλαισίου, που οι κρατούσες κάθε φορά κοινωνικές, ηθικές, οικονομικές, πολιτικές και συναλλακτικές αντιλήψεις χαράσσουν, και θίγουν οπότε το «περί ευπρεπείας αίσθημα παντός επεικώς και δικαίως σκεπτόμενου ανθρώπου»³⁸, σαφώς τελεί σε αντίθεση με το περιεχόμενο της έννοιας των χρηστών ηθών. Η δε εκδήλωση μορφών συμπεριφοράς υποκινούμενων από τέτοιους σκοπούς δεν μπορεί παρά να είναι και νομικώς αποδοκιμαζόμενες. Σε αυτές τις μορφές συμπεριφοράς εμπίπτουν και το επιθετικό μπουκοτάζ στην τριμερή του μορφή, όπως και το διμερές μπουκοτάζ ως διακριτική αδικαιολόγητα μεταχείριση, υπαγόμενα στη ρυθμιστική εμβέλεια του άρθρου 1 ν. 146/1914^{39, 40}.

36. Για το λόγο ότι οι κάθετες σχέσεις, όπου αυτό εκδηλώνεται, δεν αποτελούν σχέσεις ανταγωνισμού. Βλ. άλλες περιπτώσεις σε *Τριανταφυλλάκη*, π. σελ. 218. Βλ., επίσης, ΜΠρΚερκ 645/2000 ΕΕμπΔ 2001 337 (339), ΜΠρΑθ 3427/2001ΧρΙΔ 2002 740 (741). Αντίθετα, αδιάφορο είναι για την εφαρμογή του ν. 703/1977 αν πρόκειται για κάθετες ή οριζόντιες δεσμεύσεις στο επίπεδο της παραγωγικής διαδικασίας (ΕφΑθ 6042/2002, ΧρΙΔ 2003, 371 και παραπομπές).

37. Βλ. *Αλεξανδρίδου*, π. σελ. 141 επ. και ιδίως 148-150, *Μαρίνο*, Οι κατ' ιδίαν πράξεις Αθέμιτου Ανταγωνισμού. Εισαγωγή - Συστηματική ταξινόμηση των πράξεων του αθέμιτου ανταγωνισμού στα πλαίσια του άρθρου 1 ν. 146 σε Ρόκα, Αθέμιτος ανταγωνισμός, ερμ. κατ' άρθρο του ν. 146/1914, σελ. 71-72 και *ιδίου*, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 82 επ.. Βλ. και *Κοτσίρη*, π. σελ. 143-144, περί λειτουργικής εφαρμογής της ρήτρας και διάγνωσης του αθέμιτου χαρακτήρα της συμπεριφοράς από το αποτέλεσμα της, δηλαδή τη βλάβη της αγοράς. Άλλωστε, η γενική ρήτρα του άρθρου 1 ν. 146/1914 των χρηστών ηθών αποτελεί μέσο υλοποίησης της λειτουργικής μεταβολής, την οποία υφίσταται το εμπορικό δίκαιο σήμερα στο σύνολό του, στο πλαίσιο της εξέλιξής του σε δίκαιο συνολικά των επιχειρήσεων (βλ. και *Μαρίνο*, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 15, όπου δίνεται και ορισμός της λειτουργικής μεταβολής σε υποσημ. αριθμός 19).

38. Βλ. *Αλεξανδρίδου*, π. σελ. 137 και παραπομπές. Βλ. ακόμη ΜΠρΚερκ 645/2000 ΕΕμπΔ 2001, 337, όπου και άλλες νομολογιακές παραπομπές.

39. Αντίθετα, κατά κανόνα, η δικαιολόγηση της διακριτικής μεταχείρισης, ή της άρνησης πώλη-

II. Ο νόμος 703/1977 και η παράλληλη εφαρμογή του

Ο ν. 703/1977⁴¹ έχει ως αντικείμενο την προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού, θεσμοποιώντας και εξασφαλίζοντας ρυθμιστικά την ανταγωνιστική ελευθερία⁴². Σε αντίθεση με το ν. 146/1914, ο οποίος σκοπεί στον περιορισμό του αθέμιτου ανταγωνισμού και στην προστασία από τον υπέρμετρο ανταγωνισμό, προσδιορίζοντας κατά τρόπο αρνητικό τον αθέμιτο και ειδικά παράνομο για τον ανταγωνισμό χαρακτήρα συμπεριφοράς, σκοπός του ν. 703/1977 είναι η προστασία του ανταγωνισμού από περιοριστική αυτού δραστηριότητα, ώστε να διασφαλίζεται η ύπαρξη ενός *minimum* ελεύθερου ανταγωνισμού και η καλή λειτουργία του, ως κινήτρου για καλύτερη απόδοση⁴³. Ζήτημα σύγκρουσης των δύο νόμων δεν τίθεται. Ανεξάρτητα από το εάν ακολουθήσουμε την άποψη ότι πρόκειται για διαδοχική ρύθμιση του ανταγωνισμού⁴⁴, σύμφωνα με την οποία, για να υπάρξει εφαρμογή του ν. 146/1914 και προστασία του αποδοτικού ανταγωνισμού από υπερβολικές εκδηλώσεις, προϋποτίθεται η ύπαρξη ανταγωνισμού, την οποία εξασφαλίζει ο ν. 703/1977, πρόκειται για διαφορετικού είδους προστασία. Ο ελεύθερος ανταγωνισμός, που ο ν. 703/1977 προστατεύει, αποτελεί αγαθό της οικονομικής δημόσιας τάξης, ανήκει στο δημόσιο οικονομικό δίκαιο και ανάγεται στο γενικό συμφέρον, ενώ τα αρμόδια όργανα (Υπηρεσία Προστασίας Ανταγωνισμού, Επιτροπή Ανταγωνισμού και Υπουργός Εμπορίου⁴⁵) είναι διοικητικά και ο έλεγχος της εφαρμογής από αυτά ανήκει στη διοικητική δικαιοσύνη, δηλαδή οι σχετικοί κατασταλτικοί μηχανισμοί είναι δημοσίου δικαίου. Αντίθετα, στην περίπτωση του άρθρου 1 ν. 146/1914 η κα-

σης ειδικότερα, σύμφωνα με τις επιταγές του νόμου κατά των περιορισμών του ανταγωνισμού καθιστά την εν λόγω συμπεριφορά θεμιτή κατά το ν. 146/1914. Επομένως, πράξη που δεν αντιβαίνει στο ν. 703/1977 δεν μπορεί να χαρακτηριστεί αθέμιτη, αλλά είναι πάντοτε νόμιμη (βλ. *Μαρίνο*, Δικαιολογημένη άρνηση, ΧρΙΔ 2002, σελ. 960, *Ν. Ρόκα*, Υποχρέωση προμήθειας, ΕΕμπΔ 2003, σελ. 487, 495).

40. Βλ. αναλυτικά περί της ρήτηρας των χρηστών ηθών γενικά και στο ν. 146/1914 ειδικότερα *Μαρίνο*, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 82-102. Ενδεικτικά στη νομολογία βλ. ΑΠ 79/2001 ΧρΙΔ 2001 850 με παρατηρήσεις *Μαρίνου Μ. - Θ.* και νομολογιακές από αυτόν παραπομπές, ΕφΑθ 6042/2002 ΧρΙΔ 2003 371, ΜΠρΑθ 588/2003 ΔΕΕ 2003 168 (169), ΜΠρΑθ 5706/1998 ΔΕΕ 1998 846.

41. Το μπουκοτάζ τυγχάνει επίσης κοινοτικής νομοθετικής ρύθμισης. Οι εφαρμοζόμενες εν προκειμένω διατάξεις των άρθρων 1 και 2 του ν. 703/1977 συμπίπτουν κατά περιεχόμενο με τις διατάξεις των άρθρων 81 και 82 ΣυνθΕΚ, οι οποίες έχουν κατά συνέπεια το ίδιο αντικείμενο, όχι όμως και την ίδια έκταση και το αυτό πεδίο ρυθμιστικής ισχύος και εμβέλειας (βλ. ενδ. περί αυτών *Κοτσίρη*, π. σελ. 401 επ.).

42. Βλ. *Κοτσίρη*, π. σελ. 7.

43. Βλ. *Αλεξανδρίδου*, π. σελ. 146. Ακόμη, για τη σχέση μεταξύ ν. 146/1914 και ν. 703/1977, βλ. ενδεικτικά *Μαρίνο*, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 26 επ., *Ν. Ρόκα*, Υποχρέωση προμήθειας, ΕΕμπΔ 2003, σελ. 486-487, ο οποίος διακρίνει ως σκοπό των δύο νόμων αφενός τον έλεγχο της ανταγωνιστικής συμπεριφοράς και αφετέρου τον έλεγχο της δομής του ανταγωνισμού.

44. Βλ. *Αλεξανδρίδου*, π. σελ. 32-35.

45. Πλέον Υπουργός Ανάπτυξης, στον οποίο και έχουν μεταβιβαστεί οι σχετικές αρμοδιότητες.

ταστολή του αθέμιτου ανταγωνισμού αποβλέπει στο ιδιωτικό συμφέρον των ανταγωνιστών και οι σχετικοί μηχανισμοί είναι ιδιωτικού δικαίου⁴⁶. Πρόκειται, δηλαδή, για διαφορετικής φύσης προστατευόμενα αγαθά, οπότε και η ταυτόχρονη εφαρμογή των δύο νόμων δεν είναι δυνατόν να δημιουργεί σχέση σύγκρουσης. Αντίθετα, μπορεί να γίνει λόγος για παράλληλη εφαρμογή τους⁴⁷, εφόσον μια αθέμιτη συμπεριφορά συνδυάζεται με τα στοιχεία είτε της σύμπραξης επιχειρήσεων είτε της κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης⁴⁸. Γόνιμο έδαφος εφαρμογής δε, βρίσκουν οι σχετικές διατάξεις, κυρίως στην περίπτωση του διμερούς μπουκοτάζ, λόγω συνδρομής του στοιχείου των κάθετων σχέσεων (άρθρ. 1 παρ. 1 περ. δ' και άρθρ. 2 περ. γ' του ν. 703/1977). Πάντως, ο ν. 146/1914 παρουσιάζει μεγαλύτερο φάσμα ρυθμιστικής εμβέλειας περιλαμβάνοντας σε αυτό όχι μόνο επιχειρήσεις, αλλά και καταναλωτές.

Γενικά, το μπουκοτάζ, τόσο στην τριμερή όσο και στη διμερή μορφή του (διακριτική αδικαιολόγητα μεταχείριση) εμπίπτουν στη ρυθμιστική έκταση του άρθρ. 1 ν. 146/1914, το οποίο ερμηνεύεται και εφαρμόζεται διασταλτικά, με σκοπό την προσπέλαση των δυσχερειών που η έλλειψη ή η δυσχερής εντόπιση ανταγωνιστικής σχέσης προκαλεί⁴⁹. Υπό τις προϋποθέσεις του ν. 703/1977 μπορούν να εφαρμοστούν παράλληλα και οι διατάξεις αυτού, ώστε να προστατευθούν τόσο τα ιδιωτικά ανταγωνιστικά συμφέροντα όσο και το γενικό. Εφόσον συντρέχει και υπαιτιότητα (για την εφαρμογή του ν. 146/1914 δεν απαιτείται) η αξίωση για αποζημίωση μπορεί να θεμελιωθεί και στη νομική βάση των άρθρ. 914 και 919 ΑΚ⁵⁰.

46. Βλ. Σχινά, Η ελληνική εμπειρία προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού, βασικές κατευθύνσεις, *στον ιδίον*, Προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού, σελ. 29-30.

47. Βλ. Τριανταφυλλάκη, π. σελ. 220, Κοτσίρη, π. σελ. 10, Περάκη, π. σελ. 18 και παραπομπές, ΕφΑθ 6042/2002 ΧρΙΔ 2003 371.

48. Βλ. ΕΑ(Ολ) 111/1998 ΔΕΕ 1998 964 (965) περί άρνησης πώλησης, προϋποθέσεων εφαρμογής των άρθρων 1 και 2 του ν. 703/1977 και κριτηρίων του δικαιολογημένου ή μη χαρακτήρα της άρνησης. Επίσης, ΕΑ(Ολ) 75/II/1999 ΔΕΕ 1999 1139, ΔΕφΑθ 2846/1999 ΔΕΕ 2000 273. Βλ. ακόμη ΠΠρΑθ 10/2002 ΔΕΕ 2002 169, ΕΑ 142/1994 ΔΕΕ 1995 176, ΕφΑθ 6042/2002 ό.π.. Για την κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, βλ. ενδεικτικά Σουφλερό, Καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης, σε Σχινά, π. σελ. 185 επ. και ΕΑ(Ολ) 207/III/2002, ΔΕΕ 2002, 284.

49. Κατά την κρατούσα γνώμη (βλ. Τριανταφυλλάκη, π. σελ. 217 και εκεί παραπομπές και σελ. 222, Μαρίνο, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 129 και νομολογιακές παραπομπές σε υποσημ. αριθμ. 6), για την εφαρμογή του ν. 146/1914 απαιτείται η ύπαρξη σχέσης ανταγωνισμού. Όπως, όμως, σημειώθηκε ανωτέρω, με ευρεία ερμηνεία του άρθρου 1 του νόμου αυτού γίνεται δεκτό ότι ως πράξη ανταγωνισμού θεωρείται και η τελούσα μεν σε αντίθεση προς τα χρηστά ήθη παρεμποδιστικού χαρακτήρα πράξη, ενεργούμενη δε μεταξύ προσώπων που δεν συνδέονται με σχέση ανταγωνισμού, η ύπαρξη της οποίας δεν αποτελεί απαιτούμενο της εφαρμογής του, στο πλαίσιο μιας ad hoc θεώρησης της σχέσης ανταγωνισμού (βλ. Μαρίνο, Αθέμιτος ανταγωνισμός, σελ. 129 και παρ. 149 επ., ΜΠρΚερκ 645/2000, ΕΕμπΔ 2001, 337).

50. Για τη θεμελίωση αγώγιμης αξίωσης στη βάση της διάταξης του άρθρου 919 ΑΚ και τις προϋποθέσεις αυτής βλ. ΠΠρΑθ 609/2003 ό.π. 421, ΜΠρΑθ 3427/2001 ό.π. 741, ΜΠρΠειρ 7177/2001 ΧρΙΔ 2003 372 (373). Η συρροή, πάντως, των άρθρων 1 ν. 146 και 914 ΑΚ αποκλείεται, καθώς η ε-

Αντί επιλόγου

Τόσο στην κλασική τριμερή του μορφή όσο και με τη μορφή της διακριτικής μεταχείρισης (διμερές μπουκοτάζ), το μπουκοτάζ αποτελεί μια επιθετική και κατά βάση αθέμιτη συμπεριφορά, παρεκκλίνουσα από τις αρχές του αποδοτικού ανταγωνισμού. Κατ' εξαίρεση και υπό τη συνδρομή συγκεκριμένων προϋποθέσεων καθίσταται θεμιτό, νόμιμο και επιτρεπτό, επιβαλλόμενο είτε από την ανάγκη προστασίας δικαιολογημένων συμφερόντων του θιγομένου και ταυτόχρονα επιβάλλοντος ή υποκινούντος το μπουκοτάζ από παράνομη και παρούσα επίθεση είτε από οικονομοτεχνικούς και επιχειρηματικούς λόγους, που σε κάθε περίπτωση δεν άπτονται αποκλειστικά της με αυθαίρετο τρόπο επιλεκτικής εκτόπισης κάποιας επιχείρησης από τις συναλλαγές και την αγορά και δεν συνδέονται με τέτοιου είδους επιδιώξεις. Πάντως, τόσο το τριμερές, που αποτελεί per se αθέμιτη συμπεριφορά, όσο και η διακριτική μεταχείριση, όταν εκφεύγει των ορίων που συγκεκριμένοι κάθε φορά λόγοι δικαιολογούν (διμερές μπουκοτάζ), ρυθμίζονται ικανοποιητικά μέσω της παράλληλης εφαρμογής των νόμων 146/1914 και 703/1977, σε επίπεδο προστασίας ιδιωτικών και δημοσίων συμφερόντων αντίστοιχα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλεξανδρίδου Ε.*, «Αθέμιτος ανταγωνισμός και προστασία του καταναλωτή», 4^η έκδοση, Εκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη, 1992.
- Κοτσίρη Α.Ε.*, «Δίκαιο ανταγωνισμού (αθέμιτου και ελεύθερου)», 3^η έκδοση, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα - Θεσσαλονίκη, 2000.
- Μαρίνου Μ. - Θ.Δ.*, «Αθέμιτος ανταγωνισμός», Εκδ. Π. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 2002.
- Μαρίνου Μ. - Θ.Δ.*, «Δικαιολογημένη άρνηση σύναψης συναλλακτικών σχέσεων, που προβάλλεται από δεσπόζουσα επιχείρηση. Το δικαίωμα εκμίσθωσης φορέων ήχου και εικόνας παρέχει και εξουσία διαμόρφωσης του τρόπου διάθεσής τους στο κοινό» (γνμδ.), ΧρΙΔ 2002, σελ. 955 επ.
- Μαρίνου Μ. - Θ.Δ.*, «Οι κατ' ιδίαν πράξεις Αθέμιτου Ανταγωνισμού. Εισαγωγή - Συστηματική ταξινόμηση των πράξεων του αθέμιτου ανταγωνισμού στα πλαίσια του άρθρου 1 ν. 146». Σε: *Ρόκα Ν.Κ.*, «Αθέμιτος ανταγωνισμός, ερμηνεία κατ' άρθρο του ν. 146/1914», Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996.
- Μαρίνου Μ. - Θ.Δ.*, «Συστήματα επιλεκτικής διανομής». Σε: *Σχινά Ι.Γ.*, «Προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα - Κομοτηνή, 1992.

φαρμογή της πρώτης διάταξης, που εισάγει ειδική αδικοπράξια σε σχέση με εκείνη του 914 ΑΚ, εκτοπίζει, ως *lex specialis*, τη γενική αδικοπρακτική διάταξη της τελευταίας. Αντίθετα, η παράβαση της διάταξης του άρθρου 2 ν. 703/1977 παρέχει θεμελίωση του παρανόμου του άρθρου 914 ΑΚ, οπότε, με τη συνδρομή και των υπόλοιπων προϋποθέσεων που αυτό θέτει, γεννάται αξίωση αποζημίωσης κατά του παραβάντος (βλ. ΠΠρΑθ 609/2003, ό.π., 420).

- Περάκη Ε., «Εισαγωγή». Σε: Ρόκα Ν.Κ., «Αθέμιτος ανταγωνισμός, ερμηνεία κατ' άρθρο του ν. 146/1914», Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996.
- Ρόκα Ν.Κ., «Αθέμιτος ανταγωνισμός», Αθήνα, 1975.
- Ρόκα Ν.Κ., «Υποχρέωση προμήθειας των εμπορών φαρμάκων» (γνμδ.), ΕΕμπΔ 2003, σελ. 475 επ..
- Ρόκα Ν.Κ., «Φαρμακευτική αγορά και κανόνες ανταγωνισμού» (γνμδ.), ΕΕμπΔ 2003, σελ. 207 επ..
- Σουφλερού Η.Ε., «Καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης». Σε: Σχινά Ι.Γ., «Προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού», ό.π.
- Σχινά Ι.Γ., «Η ελληνική εμπειρία προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού: βασικές κατευθύνσεις». Σε: *ιδίου*, «Προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού», ό.π.
- Τριανταφυλλάκη Γ.Δ., «Παρεμποδιστικός ανταγωνισμός». Σε: Ρόκα Ν.Κ., «Αθέμιτος ανταγωνισμός, ερμηνεία κατ' άρθρο του ν. 146/1914», Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996.